

stent de uitzonderlijke omvang en diepte van de crisis redelijk in detail heeft voorspeld.

DEEPE STRUCTUURVERANDERING

Zoals het praktisch niet uit te maken is waar een rivier precies uit talrijke beekjes en onderaardse stromen ontstaat, zo valt achteraf evenmin precies het begin van de huidige crisis te dateren. Het inzicht groeit dat de huidige financiële systeemcrisis een onlosmakelijk vervolg is op de niet echt bedwongen technologiecrisis aan het begin van het nieuwe millennium. En ook deze is waarschijnlijk met talrijke draden verbonden aan voorgaande crises, zoals de roebelcrisis van 1998, de Aziatische crisis van 1997 en de instorting van de Amerikaanse Savings & Loan-sector in 1994.

Wat de recente crises mogelijk onderling verbindt, is de digitale revolutie die een even diepe structuurverandering teweeg heeft gebracht als de verbrandingsmotor,

de elektrificatie en het spoorwegennet in voorgaande tijdvakken van elk grofweg vijftig tot zestig jaar. Vermoedelijk liggen die uitvindingen ten grondslag aan de lange golfbeweging die de Russische econoom Kondratieff al rond 1925 op het spoor kwam. Inmiddels zijn er vier van die voltooid tijdvakken in kaart gebracht.

De eerste begint ongeveer gelijktijdig met de Franse revolutie in 1789 en eindigt in 1844 en duurt 55 jaar. De tweede loopt vanaf dat punt en eindigt in 1896, beslaat dus 52 jaar. De toppen en dalen vallen steeds samen met historische gebeurtenissen, zoals de Slag bij Waterloo van 1815 in de eerste cyclus en de Frans-Duitse oorlog van 1871 in de tweede. De derde cyclus loopt van 1896 tot 1949, beslaat een periode van 53 jaar met daarin de bloeiende 'roaring twenties' uitmondend in de beurskrach van 1929 en de daarop aansluitende Grote Depressie. Het begin van de vierde golf valt grofweg samen met de start van een omvangrijk herstelprogramma, het

Marshall-plan, dat Europa na WO II er weer bovenop moet helpen.

Over de duur van de laatste golf lopen de meningen onder deskundigen uiteen. Sommigen, waaronder Jaap van Duijn, houden het erop dat de vierde golf medio jaren tachtig eindigde, na de grote recessie van 1981/82. Dat zou er op neer komen dat de vierde golf slechts 33 jaar heeft geduurd en dat we al zo'n 25 jaar gevorderd zijn in de vijfde golf. Anderen beweren daarentegen dat de vierde juist uitzonderlijk lang duurt en dat de vijfde nog moet beginnen. Die zou moeten aanvangen direct na de huidige recessie en dat omslagpunt zou wel eens rond 2014 kunnen liggen. Daarmee heeft de vierde golf dan de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar behaald. Maar ook dat is tegenwoordig geen vaststaand feit meer.

Dat de vijfde Kondratieff met meerdere op- en downswings nogal atypisch verloopt, is wellicht het gevolg van de verstoringe werking van omvangrijk monetair ingrijpen dat